

VOORTGANGSRAPPORTAGE
DELTAPROGRAMMA RUIMTELIJKE
ADAPTATIE OVER 2023

NATIONAAL
DELTAPROGRAMMA
RUIMTELIJKE ADAPTATIE

Samenvatting

- In 2024 vonden veertien gesprekken plaats met vertegenwoordigers van de 45 DPRA-werkregio's.
- De Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie wordt voor meer dan 99% benut.
- De grootste meerwaarde van de impulsregeling is volgens veel werkregio's niet dat maatregelen versneld worden genomen, maar:
 - dat er een impuls wordt gegeven aan regionale samenwerkingen in de werkregio's;
 - dat het thema klimaatadaptatie op de kaart wordt gezet.
- De verantwoordingsmethodiek van de impulsregeling wordt door veel werkregio's als ingewikkeld of tijdrovend ervaren.
- Er leven veel zorgen over de toekomstige financiering van klimaatadaptatie in de werkregio's.
- Tussen werkregio's bestaan grote verschillen in oorsprong (of er wel of niet al werd samengewerkt op het gebied van de waterketen en waterkring), ambitieniveau en doelstellingen ten aanzien van de samenwerking op het vlak van klimaatadaptatie.
- Sommige werkregio's vinden het tijd om na te denken over de huidige opzet qua schaal en samenstelling/grootte.
- Binnen DPRA zou verder nagedacht moeten worden over de vraag of meer sturing nodig is op het gebied van wat werkregio's wel of niet oppakken, en in welke mate de waterschappen en/of provincies hier een grotere rol in zouden moeten krijgen (als dat nu niet het geval is).
- Bezien vanuit de werkregio's is het nodig de verbinding met de andere Deltaprogramma-onderdelen te versterken.
- Er bestaat soms onduidelijkheid over de positie van de werkregio's en hoe zij zich verhouden tot de 'tafels' waar besluitvorming over de ruimtelijke ordening plaatsvindt.
- Door werkregio's wordt het als positief ervaren dat er op landelijk niveau gewerkt wordt aan een aanpak om de doelen voor klimaatadaptatie te concretiseren. Wel wordt versterking van de werkregio nodig geacht om verdieping in de DPRA-aanpak te kunnen bereiken.
- Monitoring is een belangrijk onderdeel van de DPRA-aanpak. Dit zou meer centrale coördinatie mogen krijgen, maar vraagt ook om maatwerk per werkregio of zelfs per deelnemende organisatie.
- Er is vooruitgang in het klimaat-'proof' maken van het overheidsbeleid op andere gebieden, zowel qua beleid als qua uitvoering, maar er zijn ook nog veel stappen nodig.
- Gedegen systeemanalyses van wateroverschotten en -tekorten zijn onontbeerlijk om het belang van klimaatadaptatie concreet in te kunnen brengen in discussies over de inrichting van de fysieke leefomgeving.
- In toenemende mate richten werkregio's zich op klimaatadaptatie in relatie tot de kwaliteit van de leefomgeving.
- De krapte op de arbeidsmarkt in relatie tot het DPRA en vooruitgang binnen de werkregio's op het onderwerp klimaatadaptatie, is een vraagstuk waar ook landelijk aandacht aan gegeven moet worden.

Uitgebreid verslag

Zoals vastgelegd in de Deltawet, wordt de Tweede Kamer elk jaar op de hoogte gebracht van de voortgang van het Deltaprogramma. Deze voortgangsrapportage Ruimtelijke Adaptatie is een bijlage bij het Deltaprogramma 2025 en geeft verdieping bij hoofdstuk 5, over het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA).

Deze voortgangsrapportage is een reflectie van gesprekken die in het voorjaar van 2024 zijn gehouden met de DPRA-werkregio's. Dit jaar vonden er veertien gesprekken plaats met vertegenwoordigers van de 45 werkregio's, in groepjes van één tot maximaal vijf werkregio's.

Voortgangsgesprekken DPRA' voorjaar 2024:

Utrecht-Zuid

(Netwerk Water en Klimaat)

7 februari 2024, Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden, Houten

Overijssel en Zuid-Drenthe

(Twents waternet, RIVUS, Fluvius,

Samenwerking Noordelijke Vechtstromen)

21 februari 2024, Waterschap Drents Overijsselse Delta, Zwolle

Noord-Holland

(Klimaatadaptatie Amsterdam, Samenwerkingsverband

Amstel Gooi en Vechtgebied, Klimaatadaptatie

Noorderkwartier, Zuid Kennemerland Zuid,

Klimaatbestendig Haarlemmermeer)

11 maart 2024, Seinwezen, Haarlem

Flevoland

(Klimaatadaptatie Flevoland)

14 maart 2024, Gemeentehuis Lelystad, Lelystad

Zuid-Holland-Zuid

(Goeree-Overflakkee, Regio Drechtsteden,

Regio Hoeksche Waard, Werkregio BAR,

Werkregio Voorne-Putten)

18 maart 2024, Gemeentehuis Dordrecht, Dordrecht

Vallei en Veluwe Klimaatbestendig

(Werkregio Noord Veluwe, Platform Water Vallei en Eem,

Samenwerkingsverband Oost-Veluwe)

20 maart 2024, Het Waterschapshuis, Amersfoort

Zuid-Holland-Noord

(Werkregio Rotterdam, Regio Midden-Holland,

Regio Holland Rijnland, Werkregio Delfland)

2 april 2024, Provinciehuis Zuid-Holland, Den Haag

Zuidoost Gelderland

(Samenwerkingsverband De Liemers,

Samenwerkingsverband Regio Achterhoek+,

Samenwerkingsverband Veluwezoom)

3 april 2024, online

RBO Noord

(Fries Bestuursakkoord Waterketen,

Waterketensamenwerking Groningen en Noord Drenthe)

3 april 2024, online

West-Brabant

(Waterkring West, Waterkring De Baronie, We4Climate,

Hart van Brabant)

4 april 2024, Gemeentehuis Breda, Breda

Limburg

(Waterpanel Noord, Westelijke Mijnstreek,

Werkregio Parkstad, Maas en Mergelland)

11 april 2024, Stadsregio Parkstad, Heerlen

Rivierenland

(Gebiedsraad Alblasserwaard-Vijfheerenlanden,

Samenwerkingsverband Rijk van Maas en Waal,

Klimaatactief Rivierenland)

18 april 2024, Waterschap Rivierenland, Tiel

Zeeland

(Regionaal Samenwerkingsverband Zeeland)

23 april 2024, Slot Oostende, Goes

Oost-Brabant

(Werkeenheid De Meierij, Waterportaal Zuidoost Brabant,

Watersamenwerking AS50+, Land van Cuijk, Brabantse Peel)

18 juni 2024, Royal Haskoning DHV, Eindhoven

De gesprekken werden gevoerd met vertegenwoordigers van de werkregio's, veelal de 'ambtelijke trekkers' van de betreffende werkregio. In sommige gevallen kon een grotere groep collega's van dezelfde werkregio deelnemen. De voortgangsgesprekken hadden een open karakter, waarbij per gesprek andere accenten konden worden gelegd. De gesprekken met de werkregio's werden geleid door de 'community managers decentrale overheden' van Platform Samen Klimaatbestendig in aanwezigheid van de DPRA-gebiedscoördinator van het betreffende gebied, de programmamanager en/of programmasecretaris van DPRA en in sommige gevallen een lid van het DPRA-kernteam.

De opbrengsten van de gesprekken en enquêtes zijn in deze voortgangsrapportage thematisch weergegeven. De opbrengsten, uitdagingen en oproepen zijn enkel op de gevoerde gesprekken gebaseerd en komen dus niet noodzakelijkerwijs overeen met de formele opvattingen van de in het DPRA samenwerkende overheidsorganisaties, waaronder het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Deze voortgangsrapportage is voorafgaand aan publicatie schriftelijk voorgelegd aan de leden van de stuurgroep van het DPRA.

De Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie en toekomst

Voor veel werkregio's stond 2023 in het teken van de laatste ronde voor het indienen van aanvragen voor de Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie. De werkregio's zijn hierin zeer succesvol geweest, waardoor de regeling voor meer dan 99% is benut. Over het algemeen wordt de regeling in de werkregio's ervaren als een groot succes. De regeling heeft versnelling gebracht in het uitvoeren van een groot aantal maatregelen om Nederland klimaatbestendiger en waterrobuuster te maken. Kijkend naar de omvang van de opgaven die regionaal en lokaal spelen, moet de impact van de impulsregeling echter ook niet worden overdreven, klonk het vaak. Rapporten over het klimaatbestendig inrichten van de openbare ruimte in het afgelopen jaar onderschrijven deze constatering: er is veel meer nodig.¹ De grootste meerwaarde van de impulsregeling is volgens veel werkregio's niet de versnelling van de maatregelen, maar de impuls die is gegeven aan regionale samenwerkingen in de werkregio's én het op de kaart zetten van het thema klimaatadaptatie.

In sommige werkregio's is de samenwerking opgestart vanuit het aanvragen van impuls gelden. In andere werkregio's was er al een samenwerkingsverband en heeft de regeling gezorgd voor intensivering van die samenwerking op het thema klimaatadaptatie. Behalve samen aanvragen indienen voor de impuls gelden, werden gezamenlijk stresstesten uitgevoerd en werd samengewerkt aan het opstellen van een klimaatadaptatiestrategie en een uitvoeringsprogramma. Illustratief voor de goede samenwerking en het onderling vertrouwen in veel werkregio's, is het feit dat als er in één van de gemeenten geld van de impulsregeling overbleef, dat dat dan vrij gemakkelijk kon worden doorgeschoven naar een andere gemeente. Daarnaast hebben de partijen in grotere werkregio's vaak flink geïnvesteerd in het faciliteren van kleinere gemeenten bij het doen van aanvragen voor de impulsregeling. Voor kleinere gemeenten was dit zonder de samenwerking een nog grotere uitdaging geweest. Mede hierdoor zijn deze kleinere gemeenten nu ook bezig met klimaatadaptatie.

Daarnaast heeft de impulsregeling ervoor gezorgd dat klimaatadaptatie bestuurlijk veel nadrukkelijker onder de aandacht is gebracht. Het verkrijgen van de subsidie werd bestuurlijk vaak belangrijk gevonden, waardoor er aandacht en prioriteit voor het thema als geheel werd gegenereerd. Tot slot zorgde de regeling ervoor dat binnen de eigen organisaties medewerkers met de portefeuille klimaatadaptatie over 'eigen' budget beschikten dat kon worden gebruikt om geplande projecten klimaatadaptiever te maken. Hierdoor kwamen andere beleidsdomeinen, vaak voor het eerst, in aanraking met klimaatadaptatie. Zonder dat eigen budget zou het veel moeilijker zijn

geweest om deel te nemen aan reeds gestarte gebiedsontwikkelingsprojecten en bij werk in andere domeinen, bijvoorbeeld de energietransitie.

Verbeterpunten en de toekomstige financiering van klimaatadaptatie

Ondanks dat de werkregio's over het algemeen zeer enthousiast zijn over de regeling, werden er in de voortgangsgesprekken ook verbeterpunten aangedragen. Ten eerste kwam de 'SiSa-verantwoording' (*single information, single audit*), de verantwoordingsmethode voor de impulsregeling, regelmatig ter sprake. In sommige werkregio's is kritiek op de methode: het brengt een flinke administratieve last met zich mee en kost daarom veel tijd. Vooral voor organisaties die nog geen ervaring hadden met deze methodiek, was het, ondanks voorlichting aan het begin van de regeling van het ministerie van IenW, vaak onduidelijk wat er werd gevraagd. Dat leidde tot veel stress, intern en ook in de samenwerking met andere organisaties. Voor organisaties met meer ervaring met de verantwoordingsmethodiek, leverde het weinig problemen op. Veelal zijn dit grotere organisaties met grotere financiële afdelingen. Verzoek is om in de toekomst helderder te zijn over wat er precies wordt verwacht als het gaat om de verantwoording na toekenning van impuls gelden. Het zou fijn zijn om te werken met voorbeelden of formats. Blijkbaar heeft de voorlichting over de Impulsregeling hierin in sommige gevallen onvoldoende effect gesorteerd.

Ten tweede heeft de regeling op het vlak van maatregelen vooral gezorgd voor het naar voren halen en/of 'opplussen' van reeds geplande projecten. Dit kon ook niet echt anders, werd vaak gezegd, vanwege de korte voorbereidingstijd van de regeling. Hierdoor zijn projecten op regionaal niveau, waarbij over gemeentegrenzen heen aan klimaatadaptatie gewerkt wordt, weinig van de grond gekomen. In de toekomst zouden meer regionale projecten van de grond kunnen komen als er (financiële) ondersteuning komt voor het DPRA-proces in de werkregio's. Volgens velen valt hier op dit moment nog de grootste winst te halen voor het werken aan klimaatadaptatie binnen het DPRA. Over het algemeen wordt bij het uitvoeren van maatregelen procesondersteuning minstens even belangrijk gevonden als financiële ondersteuning. Regelmatig werd in de gesprekken teruggegrepen naar een regeling uit de beginjaren van het DPRA, toen die procesondersteuning beschikbaar was. Die zou zeer welkom zijn tijdens de nieuwe cyclus van het DPRA, zo werd duidelijk. Om echt serieuze stappen te zetten met regionaal werken aan klimaatadaptatie, werd vaak gerefereerd aan de aanpak van de energietransitie. In die aanpak worden regionale afspraken over doelen gecombineerd met door het Rijk verstrekte 'proces gelden' voor gemeenten.

¹ [Klimaatadaptatie bestaande stad, Nelen en Schuurmans in opdracht van provincie Zuid-Holland, 13-09-2023](#)

Impulsregeling als cement voor de werkregio?

Het enthousiasme over de meerwaarde van de impulsregeling voor het samen werken aan klimaatadaptatie in werkregio-verband gaat soms gepaard met zorgen over het voortbestaan van die samenwerking, nu de impulsregeling afloopt. In sommige werkregio's was de impulsregeling de directe aanleiding om in regionaal verband met klimaatadaptatie aan de slag te gaan; met het verdwijnen van de regeling valt die aanleiding weg en moet breder worden gekeken naar de meerwaarde van het voortbestaan van de werkregio en het samenwerken. Dit vraagt ook aandacht van de stuurgroep Ruimtelijke Adaptatie.

Vanuit het DPRA is in de gesprekken een overzicht geschetst van landelijk werk, bedoeld om de DPRA-aanpak te versterken en te verdiepen. Meerdere landelijke DPRA-werkgroepen zijn nu bezig met:

- de actualisatie van de handreiking voor stresstesten;
- het opstellen van een handreiking voor dialogen;
- een kader voor de vertaling van klimaatadaptatie-doelen naar maatregelen en indicatoren;
- monitoring;
- het formuleren van een visie voor de structurele financiering van DPRA-maatregelen.

Zorgen over de toekomstige financiering

Met het oog op 'ravijnjaar 2026' leven er in de werkregio's veel zorgen over de toekomstige financiering van klimaatadaptatie. Het vinden van financiële middelen is nu al een grote uitdaging binnen gemeenten en in werkregio's. Het onderwerp klimaatadaptatie wordt bovendien kwetsbaar geacht voor eventuele toekomstige bezuinigingen, aangezien er geen wettelijke verplichtingen zijn voor gemeenten met betrekking tot dit thema. Dat maakt ook de werkregio's zelf kwetsbaar, daar waar het gaat om de lokale financiering van regionale samenwerking en maatregelen. Gemeenten hebben grote behoefte aan een externe financieringsbron; dat een DPRA-werkgroep bezig is met de structurele financiering van klimaatadaptatie wordt alom toegejuicht. Totdat daarover meer duidelijk wordt, vraagt ook de overbruggingsfase aandacht.

Samenwerken in werkregio's

Net als vorig jaar bleek uit de gesprekken dat het samenwerken binnen de werkregio in veel gevallen een meerwaarde heeft. De samenwerking is vaak in korte tijd opgebouwd en nog volop in ontwikkeling. Veel werkregio's zijn trots op wat er de afgelopen jaren al is opgebouwd en welke producten dat heeft opgeleverd, zoals de 'cyclus stresstesten', dialogen, strategieën, uitvoeringsprogramma's en natuurlijk de aanvragen van impuls gelden. In het afgelopen jaar is

in een aantal werkregio's de samenwerking bestendig door een samenwerkingsovereenkomst te sluiten of de bestaande overeenkomst te verlengen. Het werken aan klimaatadaptatie wordt door veel organisaties inmiddels wel gezien als een langdurige regionale opgave, waarbij samenwerking binnen de werkregio duidelijk meerwaarde heeft. Sommige werkregio's zien mogelijkheden om de huidige opzet qua schaal en samenstelling te verbeteren. Het gaat om bijvoorbeeld samenwerking met andere werkregio's of zelfs het samenvoegen van werkregio's. In sommige gevallen wordt nagedacht over samenwerken binnen een gebied waar ook het betreffende waterschap actief is, zodat daar mogelijk meer coördinatie kan komen te liggen. DPRA zou op landelijk niveau het samenwerken tussen werkregio's wel meer kunnen stimuleren, klinkt het in de gesprekken. Het gezamenlijk werken aan doelen op het niveau van één of meerdere werkregio's zou daarvan een voorbeeld kunnen zijn (zie verderop). Voor (reeds) grotere werkregio's is het juist soms de uitdaging om alle organisaties blijvend en in voldoende mate betrokken te houden. Bovendien is het onvermijdelijk dat er verschillen zijn qua tempo en ambitie tussen de afzonderlijke organisaties. In sommige gevallen heeft het (deels) werken in 'subclusters' binnen de werkregio hierin een oplossing kunnen bieden.

Werkregio's van verschillende grootte gaven aan dat het een uitdaging kan zijn als het werkgebied wordt doorkruist door waterschaps- en provinciegrenzen. Het is dan soms lastig om als één werkregio op te treden zodra waterschappen of provincies verschillende ambities hebben.

Wat is de positie van de werkregio?

Er zijn uiteenlopende opvattingen over waar de werkregio wel of niet 'van is'. De vraag is of die vooral gericht zou moeten zijn op samenwerking op het gebied van de waterketen en waterkring (waar zij ook soms uit zijn ontstaan) of op samen werken aan klimaatadaptatie, dat een veel bredere blik vergt richting andere domeinen. Door de onduidelijkheid over de werkregio als entiteit zijn er ook grote verschillen in hoe werkregio's zich verhouden tot de provincies, tot een programma als het Nationaal Programma Landelijk Gebied of tot specifieke ruimtelijke gesprekken ("tafels"). Sommige werkregio's stemmen onderling af wie namens de werkregio aansluit bij gesprekken over het Provinciaal Programma Landelijk Gebied, de NOVEX (Nationale OmgevingsVisie EXecutiekraacht), de Kaderrichtlijn Water of regiodeals voor wonen. Door dat onderling af te stemmen wordt het allemaal beter behapbaar, met het oog op de beperkte capaciteit. Soms wordt de DPRA-werkregio vooral benut voor kennisdeling of om best practices te delen over bijvoorbeeld aanbestedingsprocessen. Het samen ontwikkelen van beleid is dan minder aan de orde. Binnen DPRA zou verder nagedacht moeten worden over de vraag of meer sturing nodig is op wat werkregio's wel/niet oppakken.

Vaak werd in de gesprekken wel verwezen naar de groeiende rol van de provincies in de visievorming en besluitvorming met betrekking tot regionale ruimtelijke ontwikkelingen. De provincies zijn bij uitstek in de gelegenheid, zo werd geredeneerd, om het overzicht te houden over welke besluiten aan welke tafel worden genomen. Vanuit die positie kunnen zij werkregio's goed ondersteunen (zie ook verderop).

Interne doorwerking en verbinding met andere thema's

In de praktijk blijkt het uitdagend om klimaatadaptatie integraal onderdeel te maken van ander beleid en uitvoeringstaken van overheden en stakeholders. Dat is wel nodig. Klimaatadaptief werken gaat verder dan het niveau van projecten. Het moet bijvoorbeeld ook onderdeel worden van het beleid op het gebied van ruimtelijke ordening. Toch blijkt het vaak lastig om dat structureel voor elkaar te krijgen. Er spelen in die andere domeinen vaak ook veel andere opgaven en ambities, waarmee als het ware concurrentie ontstaat, zoals de energietransitie en de woningbouwopgave. Vaak hebben medewerkers al de handen vol, terwijl er vanuit klimaatadaptatie juist iets extra's nodig is. In het geval van de woningbouwopgave kan gedacht worden aan extra ruimte voor waterberging of extra budget voor hitte-werende maatregelen. Dit zet doelen als betaalbaarheid en het tempo/aantal van te bouwen woningen onder druk. Zonder eigen budget en/of een wettelijke basis om op terug te vallen, staat - als puntje bij paaltje komt - klimaatadaptatie nog te vaak buitenspel. Uit verschillende gesprekken kwam naar voren dat betere systeemanalyses van wateroverschotten en -tekorten cruciaal zijn om het belang van klimaatadaptatie concreter in te kunnen brengen in ruimtelijke discussies.

De vraag hoe klimaatadaptatie in de organisaties moet worden 'ingebed' speelt in veel werkregio's nog volop. Los van de grote uitdaging om vanuit klimaatadaptatie telkens bij nieuwe ontwikkelingen op tijd betrokken te zijn en uiteindelijk niet 'van tafel te vallen', spelen er ook andere barrières. In de gesprekken kwam geregeld naar voren dat het lastig is om elkaars taal te begrijpen als je in verschillende domeinen werkt. Opvattingen en definities worden vaak op verschillende manieren uitgelegd. Ondanks dat er hele goede stappen worden gezet is dit vaak nog te veel afhankelijk van individuen in organisaties. Daar waar het wel lukt om vanuit klimaatadaptatie structureel de verbinding te leggen met het ruimtelijk domein, wordt enorme meerwaarde ervaren. In zo'n geval gaat 'de sneeuwbal rollen', doordat anderen ook met klimaatadaptatie aan de slag gaan.

Naast ruimtelijke ordening als domein waarin klimaatadaptatie verankerd moet worden, kwam uit de voortgangsgesprekken van dit jaar een ook duidelijkere focus op het sociaal domein naar voren. Ook daar zijn de 'eigen' uitdagingen vaak groot, waardoor het voor

klimaatadaptatie niet altijd makkelijk is om een voet tussen de deur te krijgen. Vanuit het thema hitte is het verband met het sociaal domein al langer nadrukkelijk aanwezig, maar dit jaar was ook de relatie tussen het sociale en het fysieke domein regelmatig onderwerp van gesprek. De fysieke omgeving heeft ook invloed op de opgaven in het sociaal domein. Het werken aan klimaatadaptatie is vaak onderdeel van het verbeteren van de fysieke leefomgeving. Op plekken waar de opgaven vanuit klimaatadaptatie groot zijn, spelen vaak ook bredere opgaven rondom leefbaarheid en gezondheid, opgaven in het sociaal domein. Door ruimtelijke en sociale opgaven integraal te benaderen kunnen opgaven gezamenlijk worden aangepakt. Hiervoor is een meer nauwe samenwerking met het sociaal domein noodzakelijk, klonk het regelmatig door in de gesprekken. Zo wordt klimaatadaptatie onderdeel van maatschappelijke opgaven als bestaanszekerheid en klimaatrechtvaardigheid.

Binnen veel werkregio's wordt via de gemeenten al ingezet op samenwerking met woningcorporaties. De ervaringen hiermee zijn tot nu toe wisselend. Veel corporaties zien de noodzaak van klimaatadaptatie en voelen urgentie, zeker in verband met het probleem van hitte in woningen. Tot nu toe is er echter nog vaak terughoudendheid met betrekking tot het treffen van maatregelen, omdat deze vaak kostbaar zijn. Woningcorporaties hebben andere grote opgaven op hun bordje liggen: de energietransitie, woningnood en sociale vraagstukken. Hierover zijn vaak prestatieafspraken gemaakt, waardoor er een complexe situatie ontstaat waarin het inzetten van middelen en capaciteit centraal staat.

Samenwerking in de waterketen versus klimaatadaptatie

Klimaatadaptatie raakt aan veel thema's en kent een brede 'scope'. Waar DPRA draait om de vier klimaatthema's (wateroverlast, droogte, hitte en gevolgbeperving bij overstroming), richten werkregio's zich in toenemende mate op klimaatadaptatie in relatie tot het bredere thema 'kwaliteit van de leefomgeving'. Daarbij nemen ze ook andere thema's mee, zoals biodiversiteit, waterkwaliteit, bodemdaling, natuurbranden en drinkwater. Dit is in toenemende mate te zien aan het toetreden van drinkwaterbedrijven, GGD's en veiligheidsregio's tot werkregio's. Deze ontwikkelingen zijn toe te juichen, maar ook hier zijn grote verschillen te zien tussen werkregio's.

Capaciteit

Net als in eerdere jaren kwam ook uit deze voortgangsgesprekken weer nadrukkelijk naar voren dat organisaties, en in de eerste plaats gemeenten, kampen met het vinden van de juiste mensen. In veel organisaties liggen er her en der al projecten stil omdat er simpelweg te veel vacatures openstaan om de geplande werkzaamheden uit te

kunnen voeren. Het feit dat steeds meer gemeenten specifiek vacatures uitzetten voor klimaatadaptatie wordt gezien als één van de grote winstpunten van de eerste cyclus van het DPRA. Het blijkt echter vooral voor kleinere gemeenten erg lastig te zijn om deze vacatures ook daadwerkelijk te vullen. Daar waar er jaarlijks ervaren krachten met pensioen gaan, blijkt het moeilijk om voldoende jonge krachten aan te trekken. Er tekent zich hierbij een verschil af tussen de grotere en de kleine gemeenten. In grotere steden waar de opleidingen voor jonge mensen zich bevinden, is het vaak makkelijker. Het blijkt lastig om ze te verleiden om in de kleinere omliggende gemeenten in de regio aan de slag te gaan, waardoor de vergrijzing aldaar toeneemt.

In meerdere gesprekken kwam naar voren dat er misschien gesprekken op managementniveau in de werkregio nodig zijn om gezamenlijk te kijken hoe de capaciteit in de werkregio vergroot kan worden, of hoe met gelijke capaciteit meer gedaan kan worden. Er bestaan voorbeelden van werkregio's die hierin al slagen gemaakt hebben, bijvoorbeeld met medewerkerspoules.

In sommige gevallen is de Omgevingsdienst onderdeel van werkregio's. Zij kunnen werkzaamheden centraal oppakken, waardoor andere organisaties worden ontlast. Ook worden er binnen werkregio's traineeprogramma's gestart, waarbij jonge mensen bij verschillende organisaties binnen de werkregio aan de slag gaan met verschillende projecten. Een voorbeeld hiervan is een traineeprogramma als onderdeel van het Nationaal Watertraineeship. Alle partijen in de regio betalen hieraan mee, terwijl het Watertraineeship deels zorgdraagt voor de begeleiding en ontwikkeling van de trainees. In veel gesprekken kwam ook de wens naar voren om op DPRA-programmaniveau te kijken wat er gedaan kan worden om het probleem van krapte op de arbeidsmarkt het hoofd te bieden.

De rol van provincies

Vanuit een aanzienlijk deel van de werkregio's wordt aangegeven dat provincies de afgelopen tijd actiever geworden zijn met werken aan klimaatadaptatie. Waar binnen het DPRA vooral gemeenten en waterschappen actief waren, zijn provincies nu meer aan het aansluiten. In relatie tot het DPRA en de werkregio's zijn er grofweg drie manieren te onderscheiden waarop provincies zich met klimaatadaptatie bezighouden:

- ze werken aan eigen ambities op het gebied van klimaatadaptatie (niet zozeer in samenwerking met de werkregio);
- ze werken (deels) samen met de werkregio;
- ze ondersteunen de werkregio's.

Sommige provincies nemen de regierol, anderen werken vooral zelf aan de opgaven en in de praktijk komt het vaak neer op een combinatie van die rollen.

Wanneer provincies samenwerken met de werkregio is het, zo blijkt uit de gesprekken, van belang dat daarbij rekening wordt gehouden met het type werkregio en de achtergrond van de mensen in de werkregio's waarmee men wil samenwerken. Wanneer een provincie bijvoorbeeld wil inzetten op het thema hitte, maar de werkregio zich vooral richt op de waterketen, vanuit een expertise op het gebied van stedelijk waterbeheer, kan dit een mismatch opleveren. In zo'n geval is bijvoorbeeld de GGD misschien een geschiktere partner voor het opstellen van gemeentelijke hitteplannen.

Een aantal provincies werkt, samen met partners in de werkregio, hard aan de regionale doorvertaling en implementatie van de Maatlat klimaatadaptieve gebouwde omgeving. In een aantal gevallen vormde een eigen convenant grotendeels de basis voor die maatlat. Werkregio's zouden over het algemeen graag zien dat provincies kaders voor klimaatadaptatie, zoals de maatlat, borgen in provinciale omgevingsplannen en verordeningen. Bij het 'doorvertalen' kunnen provincies dan weer de samenwerking zoeken met de werkregio's. Andersom kunnen werkregio's provincies helpen op het gebied van klimaatadaptatie. Bijvoorbeeld door kaarten aan te leveren die kunnen helpen bij de ruimtelijke puzzels of binnen het Provinciaal Programma Landelijk Gebied.

Over het algemeen wordt een grotere betrokkenheid vanuit de provincie bij de werkregio toegejuicht. Daar waar dat nog niet of nauwelijks tot stand is gekomen, leeft vaak de wens dat dat alsnog gaat gebeuren. Dit ook omdat de provincies meer overzicht hebben over waar wat besproken of besloten wordt op het gebied van ruimtelijke onderwerpen. Het uitvoeren van bovenregionale stresstesten, met de provincie als coördinator, zal er hopelijk aan bijdragen dat provincies hun rol kunnen versterken.

Maatlat klimaatadaptatie gebouwde omgeving

De Maatlat klimaatadaptatie gebouwde omgeving die vorig jaar is gepubliceerd biedt ruimte voor maatwerk op regionaal en lokaal niveau. Bij het 'doorvertalen' moet vastgesteld worden op welk niveau afspraken kunnen worden gemaakt. Gemeenten hebben behoefte aan een gelijk speelveld: in omliggende gemeenten moeten min of meer dezelfde eisen worden gesteld aan bouwende partijen. Zo kunnen gemeenten niet tegen elkaar uitgespeeld worden. Er zijn werkregio's waarin gemeenten (en waterschappen) ervoor kiezen om die 'doorvertaling' van de maatlat gezamenlijk te doen door deze vast te leggen in gemeentelijke omgevingsplannen. Om verschillende gemeenteraden dat op dezelfde manier te laten doen, is een uitdaging. Afstemming over het 'ambitieniveau' vindt plaats binnen de werkregio. Als die niveaus te ver uit elkaar liggen, is 'borging op werkregioniveau' nog een stap te ver. Soms geven werkregio's ook aan te klein te zijn om een gelijk speelveld te kunnen realiseren. In dat geval kan het doorvertalen van de maatlat beter op een hoger schaalniveau gebeuren, bijvoorbeeld vanuit de provincie. Soms is er al een convenant voor nieuwbouw vastgesteld, waarop de maatlat deels gebaseerd is. Ook zijn er voorbeelden van het gebruik van klimaatlabels die op basis van de maatlat zijn ontwikkeld.

Behalve op regionaal niveau wordt borging van de maatlat ook op landelijk niveau onderzocht. Werkregio's willen geïnformeerd worden over het verloop van het landelijke traject.

Klimaatadaptatie in bestaand bebouwd gebied

De uitdaging om bestaand bebouwd gebied klimaatbestendig in te richten is groot. Op het gebied van nieuwbouw vallen er nog veel keuzes te maken. Er gebeuren goede dingen dankzij de maatlat en ook regionale convenanten zorgen ervoor dat nieuwe woningen klimaatbestendig worden gebouwd. Voor bestaand bebouwd gebied ligt dat anders. Daar is het vaak een grote complexe puzzel met hoge kosten. Er spelen vaak zoveel opgaven tegelijk dat klimaatadaptatie, waarvoor een wettelijke basis ontbreekt, vaak het onderspit dreigt te delven. Er zijn geen minimumeisen om op terug te vallen, wat er moet gebeuren is lastig concreet te maken. Het gebeurt dat op ambities en initiatieven wordt 'afgedongen' vanwege de hoge kosten. In veel gevallen wordt meegelift bij grootschalig onderhoud of herinrichtingsprojecten, zodat er in ieder geval vooruitgang wordt geboekt ten opzichte van de huidige situatie. Al is ook dat complex: het is niet altijd duidelijk wat de consequenties zijn voor bijvoorbeeld de beheerkosten.

Bovendien wordt vaak geconstateerd dat op plekken waar klimaatadaptatie het meest urgent is, de sociale kwetsbaarheid groot is. 'De armste wijken zijn de warmste wijken' is een veel gehoorde uitspraak. Vaak gaat het om oudere wijken, met relatief weinig publieke ruimte om problemen in te kunnen oplossen. Werkregio's vragen zich weleens af welke aanpak de juiste is om te doen wat echt nodig is.

Het wordt steeds duidelijker dat de investeringen die gedaan moeten worden om het bestaand bebouwd gebied klimaatadaptief te maken gigantisch zijn.² Die optelsom is niet te vergelijken met de bedragen die nu besteed worden vanuit de impulsregeling. Alleen meekoppelen op andere opgaven is dan niet voldoende. Toch zullen ook middelen moeten worden vrijgemaakt vanuit andere sectoren en door andere partijen, teneinde klimaatadaptatie 'het nieuwe normaal' te maken.

Particulieren effectief stimuleren om stappen te zetten is niet eenvoudig. Met subsidies worden vaak de mensen bereikt die toch al bereid waren om in actie te komen. Vaak wonen die ook niet op de plekken waar de problemen het meest urgent zijn. De vraag is voor veel werkregio's dus hoe te zorgen dat middelen daar landen waar dat het hardst nodig is. Klimaatrechtvaardigheid is daarbij een thema in opkomst.

Werkregio's in met name het westen van het land vroegen in het voortgangsgesprek expliciet aandacht voor de problematiek rondom funderingen. Met name in wijken waarin de woningen niet zijn onderheid, spelen grote problemen, doordat ze langzaam wegzakken. Klimaatverandering en extreem weer vergroten de opgave in dat soort wijken en straten. Gemeenten geven aan zich eigenlijk niet toegerust te voelen om met de omvang van dit probleem om te gaan.

DPRA en andere deltaprogramma's

Vanuit veel werkregio's is er behoefte om de verbinding met de andere deltaprogramma's te versterken. In de praktijk loopt men dan echter als snel tegen de 'verkokerde opzet' van het Nationaal Deltaprogramma aan. Elk onderwerp heeft zijn eigen processen en een eigen indeling van gebieden, wat niet altijd overeenkomt met de indelingen in de gebiedsprogramma's. Die verschillen worden soms als ingewikkeld ervaren. Een aantal deelnemers in de werkregio's vindt dat programma's nu te 'sectoraal' zijn georganiseerd. Het zou beter zijn als verschillende opgaven 'integraal' zouden worden aangevlogen binnen regio's met eenzelfde geografische indeling. Dat zou het misschien ook makkelijker maken om verschillende financieringsstromen bij elkaar te brengen en binnen projecten en maatregelen verschillende opgaven te combineren.

Het Deltaprogramma Zoetwater wordt door de werkregio's als het meest voor de hand liggend gezien om de verbinding

mee te versterken. Veel ontwikkelingen binnen het Deltaprogramma Zoetwater hebben direct effect op het werk van het DPRA en andersom. In sommige delen van Nederland is de verbinding tussen de werkregio's en zoetwaterregio's al goed, maar dat is zeker niet overal het geval.

Kennis

Zoals eerder beschreven verschillen de DPRA-werkregio's sterk van elkaar qua grootte, organisatie, oriëntatie en rolopvatting. Een gemene deler tussen die regio's is dat ze zich als netwerk inspannen voor kennisdeling. Veel werkregio's organiseren kennissessies over ontwikkelingen rond klimaatadaptatie, waarin goede voorbeelden ('best practices') worden uitgewisseld zodat niet iedereen het wiel opnieuw hoeft uit te vinden. Naast kennisuitwisseling *binnen de werkregio*, wordt er in sommige delen van het land ook geïnvesteerd in kennisuitwisseling *tussen werkregio's*, op 'bovenregionaal niveau'. Dat onderscheid is belangrijk, want per schaalniveau spelen andere onderwerpen. De ervaring leert dat een casus heel concreet moet zijn op laag schaalniveau om andere disciplines goed te kunnen betrekken bij een kennissessie. Af en toe een kijkje nemen in de keuken van een andere werkregio wordt alom als zeer nuttig ervaren.

Sommige werkregio's stemmen hun bezoek aan externe bijeenkomsten en kennissessies onderling af. Afgesproken wordt dat minimaal één van de betrokkenen uit de werkregio bij relevante bijeenkomsten acte de présence geeft. Op vaste momenten wordt teruggekoppeld, zodat de opgedane kennis weer wordt gedeeld.

Doelen voor ruimtelijke adaptatie

Mede naar aanleiding van de voortgangsrapportage van vorig jaar is een traject gestart om de DPRA-aanpak te versterken door een aanpak te ontwikkelen waarmee werkregio's de doelen voor ruimtelijke adaptatie kunnen concretiseren. Over het algemeen wordt het door werkregio's als positief ervaren dat er op landelijk niveau gewerkt wordt aan zo'n aanpak. Het is belangrijk dat doelen, maatregelen/middelen en indicatoren op een eenduidige manier worden gedefinieerd. Het is logisch en wenselijk om dit landelijk op te starten. Tegelijkertijd benadrukken de werkregio's dat het belangrijk is om op regionaal en lokaal niveau verschillen te mogen hebben,

andere prioriteiten te kunnen stellen en eigen accenten te leggen. Wel wordt versterking van de werkregio nodig geacht om concrete doelen te kunnen gaan stellen. Niet alle werkregio's achten zichzelf in de huidige samenstelling in staat om dat soort regionale vraagstukken gezamenlijk op te pakken. Omdat de werkregio geen mandaat heeft om maatregelen uit te voeren die volgen uit het stellen van doelen, zal dit veel onderlinge afstemming vergen tussen de deelnemende partijen. Veel werkregio's geven aan ondersteuning nodig te hebben voor het concretiseren van doelen.

Monitoring

Behalve het stellen van concrete doelen is het van belang om stappen te zetten op het gebied van monitoring. Binnen DPRA wordt hier in een werkgroep aan gewerkt. Onderzocht wordt of er een aantal kwantitatieve indicatoren zijn die landelijk in beeld zouden kunnen worden gebracht. Ook wordt gekeken naar kwantitatieve en kwalitatieve indicatoren die werkregio's zelf kunnen gebruiken om vooruitgang te meten met betrekking tot de doelen die ze stellen. Het is daarbij van belang om monitoring te koppelen aan het stellen van doelen. Voorkomen moet worden dat monitorbare indicatoren tot doel worden verheven.

Monitoring wordt in veel organisaties nog niet gezien als het meest inspirerende onderdeel van klimaatadaptatie. Het kost bovendien veel tijd om tot monitoring te komen. Tegelijkertijd ziet men ook wel in dat het opbouwen van monitoring wel degelijk belangrijk is naar de toekomst toe. Door te monitoren kan worden bepaald om men op koers ligt en kan men onderbouwen waarom eventuele versterking van de inzet noodzakelijk is. Bovendien is monitoring van belang in relatie tot verantwoording richting de bestuurders.

Coördinatie vanuit DPRA is belangrijk, bijvoorbeeld het op landelijk niveau uitwerken van een aantal indicatoren. Dit is vele malen efficiënter dan wanneer alle werkregio's deze indicatoren zelf in beeld zouden moeten brengen. Ook meer landelijke leiding bij monitoring van indicatoren die niet op landelijk niveau in kaart kunnen worden gebracht, wordt toegejuicht. Nu zijn er nog veel regionale en lokale initiatieven op het gebied van monitoring, die allemaal weer net een andere insteek hebben en waarbij verschillende definities worden gebruikt. In veel werkregio's wordt gevraagd om richting te bepalen vanuit DPRA. De hoop is dat het monitoring-traject leidt tot duidelijkheid over hoe decentrale overheden kunnen gaan monitoren en op basis van welke indicatoren.

Colofon

De voortgangsrapportage Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie over 2023 is een uitgave van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie

Coördinatie:

Sjoerd Brouns en Pieter den Besten - *ministerie van Infrastructuur en Waterstaat*

Eindredactie en vormgeving:

Erik Jan Harmens en Karin Keuning - *Helder en Duidelijk*

Fotografie:

Nanda Sluijsmans

NATIONAAL
DELTAPROGRAMMA